

Pasi Sorjonen

27.2.2023

Dnro 001/81/2022

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
sara.kuitunen@eduskunta.fi

Julkinen kuuleminen keskiviikkona 1.3.2023 klo 12.00

O 70/2022 vp Julkisen talouden näkymät, sopeutustarve ja -keinot

Akava kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi otsikkoasiassa.

Aluksi

Keskustelun pohjana on valtiovarainministeriön alustava luonnos julkisen talouden suunnitelmaan (JTS) sisältyväksi valtiontalouden kehyspäättökseksi vuosille 2024–2027.

Lopullinen julkisen talouden suunnitelma ja valtiontalouden kehyspäättös perustuvat myöhemmin maaliskuussa 2023 julkaistavaan valtiovarainministeriön kansantalousosaston riippumattomaan talousennusteeseen. Lähivuosien talousnäkymät eivät ole muuttuneet oleellisesti sen jälkeen, kun valtiovarainministeriö julkaisi edellisen ennusteensa joulukuussa 2022. Isoja muutoksia tähän alustavaan kehyspäättökseen ei siten ole odotettavissa.

Valtiontalouden alijäämä on suuri ja syvenee melko normaalin talouskehityksen aikana

Kehysluonnoksen tärkein ja hätkähdyttävien osa on viimeisen sivun Taulukko 9.

Valtiovarainministeriö arvioi, että valtion budjettitalous on ajanjaksolla 2023–2027 joka vuosi yli 10 miljardia euroa alijäämäinen. Lisäksi alijäämän arvioidaan kasvavan 10,4 miljardista eurosta vuonna 2023 noin 11,8 miljardiin euroon vuonna 2027. Valtionvelan suhde BKT:n arvoon kohoaa 53,5 prosentista 60 prosenttiin.

Ennusteluvuista voidaan nostaa kolme keskeistä huomiota:

- 1) Valtiontalouden alijäämä on syvä ja se syvenee lisää lähes normaalin talouskehityksen aikana. Suomella on hyvä hyvinvointiyhteiskunta. Meillä ei ole kuitenkaan varaa pitää sitä yllä. Emme kykene itse maksamaan hyvinvointiyhteiskunnan juoksevia

menoja. Tosiasiassa otamme joka vuosi lisää velkaa aivan tavallisten kulutusmenojen rahoittamiseen.

- 2) Suomen julkinen talous on huonossa asemassa ottamaan vastaan uusia kriisejä. Ja niitä tulee aivan varmasti. Todennäköisesti jokin heikko vaihe osuu myös seuraavan kahden vaalikauden jaksoon. Kriisin sattuessa alijäämät suurenevat ja velka kohoaa nyt ennustettua enemmän. Sen vuoksi olisi tärkeää laittaa julkinen talous kuntoon hyvinä aikoina. Huomattakoon, että valtiontalous on ollut alijäämäinen joka vuosi finanssikriisin jälkeen eli vuodesta 2009. Ennusteiden toteutuessa alijäämäinen jakso venyy ainakin 19 vuoden mittaiseksi. Paikallishallinto on ollut vuoden 1997 jälkeen ylijäämäinen vain kerran. Ennusteiden valossa se näyttää jäävän ainoaksi kerraksi 31 vuoden aikana.
- 3) Julkisen velan kasvaminen normaalin talouskehityksen aikana on huolestuttavaa. Kasvavien korkomenojen maksamiseen menevä raha on pois muista käyttötarkoituksista. Onko julkinen velka liian suuri? Kukaan ei tiedä. Lienee kuitenkin niin, että sitten, kun toteamme julkisen velan kasvaneen liian mittavaksi, emme enää kykene tekemään mitään asian korjaamiseksi. Esimerkiksi leventynyt Suomen ja Saksan valtioiden 10-vuotisten viitelainojen korkoero saattaa kertoa riskien kasvamisesta.

Kuinka paljon pitää sopeuttaa ja millä aikataululla?

VM:n Taloudellinen katsaus syksyllä 2022 arvioi, että koko julkisen talouden kestävyysvaje on noin 9 miljardia euroa eli noin 3 prosenttia BKT:n arvosta. Arvio saattaa tarkentua jonkin verran, mutta karkeasti tuon verran julkista taloutta olisi siis vahvistettava, jotta se olisi tasapainossa pitkällä aikavälillä.

Tarvittava sopeutus on niin suuri, että sen toteuttaminen täytyy todennäköisesti venyttää kahden hallituskauden mittaiseksi. Tavoitteen saavuttaminen vuoden 2030 lopulla voisi olla sopiva aikataulu. Suhdannetilanteen salliessa kannattaa sopeuttaa etupainotteisesti, jolloin saadaan pienennettyä korkomenoja.

Sopeutuksen keinot

Julkisen talouden tervehdyttäminen voi tapahtua pääasiassa kolmen tavan yhdistelmällä:

- 1) Pyritään vauhdittamaan talouskasvua, jolloin saadaan kerättyä enemmän verotuloja ilman, että verotusta tarvitsee kiristää.
- 2) Leikataan julkisia menoja.
- 3) Pyritään lisäämään tuloja kiristämällä verotusta.

Talouden kasvukyvyn parantaminen on vaihtoehtoista miellyttävien ja siihen pitäisi muutenkin aina pyrkiä. Se on kuitenkin vaikeaa, eikä lopputuloksesta voi olla varma. Kyse on pohjimmiltaan keinoista parantaa tuottavuuden nousua ja kohottaa työllisyysastetta. Ainakin kaksi työryhmää on äskettäin asetettu pohtimaan keinoja tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Keskeisenä keinona vauhdittaa tuottavuuden kasvua pidetään TKI-investointeja eli panostuksia tutkimukseen, tuotekehitykseen ja uusiin ideoihin, sillä ajatuksella, että niistä poikii uusia menestystuotteita. Jo nykyisen hallituksen ohjelmassa on tavoitteena nostaa TKI-investoinnit 4 prosenttiin BKT:n arvosta vuonna 2030. Vaikka tämä tavoite hyväksytään hyvin yksituumaisesti, aikataulussa ei ole onnistuttu pysymään, joten aiempaa isompia panostuksia vaaditaan lähivuosina niin yrityksiltä kuin julkiselta sektorilta. Yrityksille suunnattu TKI-toiminnan verokannustin parlamentaarisen TKI-työryhmän esitysten mukaisesti on erinomainen lisä työkalupakkiin, samoin julkisen TKI-rahoituksen laki.

Työllisyysaste on kohonnut runsaaseen 74 prosenttiin. Moni eduskuntavaaleihin valmistautuva puolue on kertonut tavoittelevansa 80 prosentin työllisyysastetta. Se on hyvä, mutta vaikeasti saavutettava tavoite, joka kannattaa asettaa ylivaalikautisena vuoteen 2030 (TKI-tavoitteen tavoin). Akavan mielestä työllisyysasteen tavoitetta pitää kuitenkin muokata niin, että se soveltuu ja asetetaan 25–69-vuotiaiden ikäluokalle. Nuoret opiskelevat ja eläkeikä nousee.

VM arvioi, että työllisyysasteen nousu yhdellä prosenttiyksiköllä pienentää kestävyysvajetta noin 0,2 prosenttiyksiköllä. Työllisyyden paraneminen on siten tärkeä ja mukava osa kestävyysvajeen pienentämistä.

Tuottavuuden parantaminen ja työllisyysasteen nostaminen edellyttävät panostuksia koulutukseen, työkykyyn ja työhyvinvointiin, lisää korkeakoulutuksen aloituspaikkoja (sitä, että koulutuksen laadun säilyminen varmistetaan) sekä laajamittaista työperäistä maahanmuuttoa.

Se osa kestävyysvajetta, jota ei saada korjattua talouskasvua vahvistamalla, pitää hoitaa **leikkaamalla julkisia menoja** ja **korottamalla veroja**. Kestävyysvaje on syntynyt, koska finanssikriisin jälkeinen talouskasvu on ollut hyvin heikkoa ja tulonluontikykyimme ei ole riittänyt kasvavien julkisten menojen rahoittamiseen. Kestävyysvaje ei ole syntynyt sen vuoksi, että verotusta olisi kevennetty. Näin ollen julkisen talouden sopeutuksen täytyy painottua menojen karsimiseen.

Julkisia menoja ei voi karsia juustohöylämenetelmällä. Menojen karsimisen täytyy olla valikoivaa, koska joitakin menoja on paremminkin lisättävä. Tarvitaan siis priorisointia.

Pasi Sorjonen

27.2.2023

Dnro 001/81/2022

Verotuksen kiristäminen on ongelmallista. Suomen veroaste on jo valmiiksi korkea. Lisäksi suosittu tavoite nostaa työllisyysaste 80 prosenttiin puoltaa paremminkin työn verotuksen keventämistä ja etenkin korkeiden rajaveroasteiden madaltamista. Verotetaan kevyemmin sitä, mitä halutaan enemmän. Suurella todennäköisyydellä työn verotuksen keventäminen ei kuitenkaan maksa itseään kokonaan takaisin, joten muita veroja pitää korottaa. Ne voivat olla esimerkiksi vihreää siirtymää edistäviä haittaveroja. Myös verotuksen painopisteen muuttaminen voidaan tehdä vähitellen vuoteen 2030 ulottuvalla ohjelmalla.

Akava ry:n puolesta

Pasi Sorjonen
pääekonomisti